תוספות יום טוב על מסכת חלה

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א חייבין בחלה. פי׳ הר״ב דאין בא לידי חמוץ אלא אלו בלבד. עיין בפי׳ הר״ב מ״ה פ״ב דפסחים:

והכוסמין וכו׳. עיין בריש כלאים:

[*ומצטרפין זה עם זה. עיין בפ״ד מ״ב]:

ואסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר. הכי גרסינן בספרים ובפירוש הרמב״ם אבל הר״ש גורס אסורים בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח. וכן נראה שהיא גירסת הר״ב שהרי כתב ומלקצור לפני הפסח. וכן לשונו במנחות פ׳ רבי ישמעאל מ״ז. ואין לומר דגורס ואסורין בחדש ומלקצור לפני הפסח. דהא בגמרא התם דף ע ע״ב אמרינן בשלמא למ״ד קודם הבאת העומר היינו דלא עריב וכו׳. וכן גירסת רש״י ותוס׳ שם. ולכאורה גירסא זו דבמשנה בחדש לפני העומר ומלקצור לפני הפסח נראית עקרית דלגירסת הספרים איכא למטעי דאסורים בחדש לפני הפסח והיינו קודם הפסח. אבל כשיגיע תחלת הפסח שרי. דהכי משמע לישנא דלפני הפסח כדתנן בסוף פ״ז דנדרים. והא מלתא פשיטא דליתא. דמקרא מלא הוא (ויקרא כ״ג:י״ד) עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם. וזה בראשון לחול המועד. ואפי׳ למ״ד משעת קצירה. מ״מ למוצאי י״ט הראשון הוא. הלכך בחדש מלפני העומר גרסינן. ופליגי התם בגמ׳ אי קצירת העומר אי הבאת העומר ומסיק כמאן דאמר הבאת העומר. דאי קצירת העומר לערבינהו וליתננהו אסור בחדש ולקצור לפני העומר הואיל ותרוייהו אקודם קצירה קיימי וזו היא שיטת רש״י וגרסתו בגמ׳. ואני תמיה על הכ״מ שבפ״ז מהלכות תמידין על מ״ש שם הרמב״ם אסור לקצור בא״י וכו׳ קודם קצירת העומר כתב שיש לתמוה דבגמ׳ משמע קודם הבאת העומר עכ״ל. ותימה דלא פליגי אלא בחדש. אבל בקצירה ודאי כולי עלמא סברי קודם קצירה. והכי דייק מתני׳ לפני הפסח כמו שאפרש בסייעתא דשמיא. ועוד דאי אמרת קודם הבאה תקשה דלערבינהו וליתננהו. ואין ספק אצלי דדברי התוס׳ שכתבו דפלוגתייהו אמלקצור הטעהו לומר דמסקנת הגמרא קודם הבאה. דהא אמרי׳ בשלמא למ״ד דקודם הבאה וכו׳. אבל א״א לומר כן דאדרבה למ״ד קודם הבאה אם בקצירה אמרו קודם הבאה כ״ש אכילת החדש דיאסור קודם הבאה קשיא דלערבינהו וליתננהו. לכך פשוט בעיני דלתוס׳ גרסינן איפכא בשלמא למ״ד קודם קצירה וכו׳. וכן נכון להגיה בדבריהם שצריך להיות ופריך תנן אסורים בחדש מלפני העומר ולקצור מלפני הפסח בשלמא למ״ד קודם קצירת העומר היינו דלא קא עריב ותני להו. אלא למ״ד קודם הבאת העומר לערבינהו וליתננהו אסור בחדש ולקצור לפני העומר ע״כ. נמצאת למד דלא מיבעיא לפרש״י וגירסתו דל״פ בקצירה דליכא משמעותא כלל בגמ׳ דקודם הבאה. אלא אפי׳ לדעת התוס׳ דפליגי בקצירה. אכתי משמעות הגמרא דקודם הקצירה לפי דלדבריהם על כרחינו הגירסא בהפך וכמו שכתבתי. ולפיכך צדקו דברי הרמב״ם שכתב אסור לקצור בא״י וכו׳ קודם קצירת העומר. וגרסי׳ מתני׳ ומלקצור לפני הפסח. ומשום דבלאו הכי אסור לקצור בי״ט. ואי תני ומלקצור לפני העומר הוה משמע דמשום ראשית קצירכם הוא דאסור. והא בלאו הכי אסור משום י״ט וכן כתבו שם רש״י ותוספות. אבל בירושלמי ואסורין בחדש מלפני הפסח. אית תניי תני מלפני הפסח. ואית תניי תני מלפני העומר מאן דאמר מלפני הפסח מסייע לר׳ יוחנן. מאן דאמר מלפני העומר מסייע לחזקיה. דאמר ר׳ יונה בשם חזקיה בשעת הקרבן הקרבן מתיר. שלא בשעת הקרבן היום מתיר. ר׳ יוחנן אמר בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר. ופי׳ מלפני הפסח מלפני היום שבפסח שבו מביאין חדש למקדש. ולאפוקי מלפני העומר כחזקיה. ועיין מ״ח פ״ד דפסחים:

ואם השרישו. פירש הר״ב דכתיב אשר תזרע בשדה משעה שנזרע ונשרש בשדה. בגמ׳ פרק רבי ישמעאל (מנחות דף עא.) מדכתיב בשדה עד שיהא נקלט ונשרש בשדה. [*והך קרא דאשר תזרע בשתי הלחם כתיב ואזריעת העומר קאי דשתי הלחם לא שרו למקדש [אלא תבואה דשרי עומר להדיוט שרו שתי הלחם למקדש] כך פירש״י שם]:

חייב בהכרת. [*והכי מצינו בברייתא פרק הדיינים דף לט ע״ב] ובסוף מכות דף כג ע״ב [*שם] פירש [*תלמיד] רש״י בהכרת לשון הכרת תכרת ע״כ. כלומר דלא קרינן הה״א בפת״ח הא אי הכי לסגי ליה למתניתין לומר בכרת. אלא קרינן הה״א בחירק ורומז לכרת דכתיב בקרא [*ובסדר המשנה שבירושלמי בהיכרת ביו״ד וכן שם בגמרא בכמה דוכתי והרבה יש כן שם במסכת בכורים]:

הרי זה עובר בפסח. פי׳ הר״ב על בל יראה. אבל בריש פ״ג דפסחים מפרש בענין אחר. ושם אפרש בסייעתא דשמיא:

הנודר מן הפת וכו׳ דברי ר״מ וחכ״א הנודר מן הדגן וכו׳. כן הנוסחא בספרים. ומלשון הר״ב משמע דגרס בדברי ר״מ הנודר מן הדגן אסור בכל המינים. וה״ק ר״מ במשנה ב פ״ז דנדרים (דף נה.) הנודר מן הדגן אסור בכל אלא שלא מצאתי כן בשום נוסח. ולפי נוסחת הספרים פליגי רבנן אדיוקא דר״מ דאיהו לא קאמר אלא הנודר מן הפת ומן התבואה שאינו אסור אלא בהן. וקאמרי רבנן דבנודר מן הדגן נמי דינא הכי שאינו אסור אלא בהן. ודברי הרמב״ם מטין ג״כ כנוסחת הספרים. שכתב ואין מחלוקת בין החכמים שהנודר מן הפת וכו׳. וחולק ר״מ *)לחכמים בנודר מן הדגן שחכמים

אומרים אינו אסור אלא בה׳ מינין. ור״מ אומר שהנודר מן הדגן אסור בכל וכו׳. ועוד יתבאר [זה] מדעתם במסכת נדרים ע״כ. ואי איתא דגרסי׳ לה הכא בהדיא מה היה צורך לראיה ממס׳ נדרים. [*ובמשנה של הפי׳ שהזכרתי הגירסא הנודר מן הפת ומן התבואה אסור בהן. אבל הנודר מן הדגן אסור בכל המינין חוץ מפירות האילן דברי ר״מ ע״כ. ואף מלשון הרמב״ם לא קשיא שאפשר שלא לראיה כתב ויתבאר עוד וכו׳ אלא לומר שכן יש עוד וכו׳]:

הלקט וכו׳. פירש הר״ב דכתיב ובא הלוי וגו׳. עיין מה שכתבתי בריש מסכת מעשרות:

ומעשר ראשון שנטלה תרומתו. מפרש בירושלמי שהקדימו בשבלים. ועיין בריש פ״ד דברכות:

ומעשר שני והקדש שנפדו. נראה לפרש כמ״ש הר״ב והר״ש במ״ה פ״ק דתרומות. מעשר שני קמשמע לן כגון שהקדימו בשבלים. וכן משמע בירושלמי דהכא והביאו הר״ש. וקודם שפדאו ממון גבוה הוא דהכי הלכתא כדפסק בפ״ד דמעשר שני משנה ג. והקדש וגם מעשר שני כשמירחו הגזבר ואח״כ פדאו ומשום הכי פטורין מן המעשרות. וטעמא דחייבים בחלה משום דמשעת הגלגול הוי חיובא דחלה. וכדמפרש רש״י והר״ב במסכת מנחות פ׳ ר׳ ישמעאל לענין מותר העומר:

ומותר העומר. ירושלמי מתני׳ דלא כר״ע בפ׳ ר׳ ישמעאל במנחות (דף סו):

ותבואה שלא הביאה שליש. עי׳ בפירוש משנה ג פ״ק דמעשרות. [*ועיין מה שהקשיתי על פירוש הר״ב דהכא בפ״ק דמסכת תרומות משנה ה]:

ופחות מחמשת רבעים. לשון הר״ב לפי ששיעור העיסה להתחייב בחלה היא ה׳ רביעים קמח ועוד ע״כ. וכן כתב עוד בריש פ״ק דפרה אבל משנתינו מוכחת דסברה דלא בעינן ועוד דאי לא תימא הכי לא הוה ליה למיתני פחות. וז״ל הר״ש ופחות מחמשת רבעים ודוקא פחות אבל מצומצמים חייב ע״כ. ותנן נמי בפ״ב משנה ו וריש פ״ג דחמשת רביעים חייבים. ואף הר״ב נקט הכי בלישניה פ״ב משנה ה. ובפ״ג משנה ה וח. ובריש פ״ד. ופלוגתא דתנאי הוא במשנה ב פ״ק דעדיות. ושם פוסק הר״ב כחכמים דסברי דה׳ רבעים חייבים. וכן פסק הרמב״ם. והתוס׳ פ״ח דעירובין דף פג ע״ב נסתפקו בזה משום דסתמא דגמרא דפרק כלל גדול (שבת עו:) ופ׳ אלו עוברין (פסחים מח:) נקט ה׳ רבעים ועוד משמע שכן הלכה:

והמדומע. לפי מה שאכתוב בסוף פירקין דדימוע דרבנן מתני׳ בחלה בזמן הזה דרבנן. וכ״כ הר״ש דאי לאו הכי לא אתא דימוע דרבנן ופקעא חיובא דחלה דאורייתא וכן כתב עוד במשנה ב פ״ג וריש פ״ב דבכורים:

חלות תודה ורקיקי נזיר. וכן במשנה ה פ׳ שני דפסחים. ותלתא ברייתות בגמ׳ דהתם כולהו נקיטו בהך לישנא. ולא ידעתי טעם לדבר למה קרי לשל תודה חלות ולשל נזיר רקיקים הל״ל חלות ורקיקי תודה ונזיר דשתיהן בשניהם. [*ונ״ל ליישב קצת דלהכי קתני בלשון דצריכין לפרש דתני הך וה״ה לאידך דהא קראי מוכחי דכתיבי חלות ורקיקים בתרווייהו כי היכי לגלאי אירשא דתהיה מתפרשת נמי בכה״ג דמעיסה וה״ה חליטה. וכן איפכא דתרי תנאי נינהו כדכתב הר״ב]:

אם אין בשל אחת מהן כשיעור וכו׳. עיין ריש פרק ד:

ומערבין בה. פירש הר״ב עירובי חצירות. וכן פירש הר״ש. גם רש״י פירש כן בפ״ב דביצה דף כא. והרמב״ם מפרש עירובי תתומין. ומשמע לכאורה דדוקא עירובי תחומין משום דדינו שבכל מה שמשתתפים במבוי מערבין בתחומין משא״כ בעירובי חצרות שאין מערבין אלא בפת וכמפורש בריש פ״ג דעירובין ופ״ז מ״י. אבל כי דייקת בה ליתא דהא טעמא דכולהו משום דכשהרועים אוכלים ממנה הוי פת. ועוד עיין בסמוך:

ומשתתפין בה. עיין מ״ש בסוף פ״ק דדמאי וה״נ איכא למימר דאי לא תנא משתתפין הוי אמינא דעירובין בתחומין דוקא שאין צריך פת להכי תני משתתפי׳ שאין צריך ג״כ פת ולמאי תני עירובין אלא ש״מ דאף לחצירות:

[*אינה חייבת בחלה. פי׳ הר״ב דכתיב וכו׳. ולא של חיה וכלב מין חיה כדברי ת״ק דסוף פ״ח דכלאים והר״ש הביא בל׳ ספרי זוטא של כלב אתיא ככולי עלמא אף לר״מ דאמר שהוא מין חיה [צ״ל בהמה]]:

[*מטמאה טומאת אוכלין. פי׳ הר״ב מטמאה עד שתפסל וכו׳. עיין מה שכתבתי בפירוש זה הלשון במשנה ו פרק ח דמסכת טהרות]:

חייבין עליה מיתה. פירש הר״ב זר האוכלן מזיד וכו׳. ובתרומה כתיב ומתו בו כי יחללוהו וכן פירש הרמב״ם והר״ש והך קרא באוכל תרומה בטומאת הגוף הוא דכתיב. ותניא בסוף פרק הנשרפין דמפיק ליה מדסמיך להך קרא בתריה וכל זר לא יאכל קדש. ורש״י בפרק הערל (יבמות דף עג) מפרש למתניתין בכהן טמא שאכל תרומה טהורה. ואולי משום דאשכחן לרב דפליג בהנשרפים (פג:) בזר שאכל תרומה וסבירא דלוקה משום דאני ה׳ מקדשם הפסיק הענין משום הכי מפרש למתני׳ דלא תקשה לרב והואיל וכן אין הכרע ממשנתנו אי בטמא אי בזר ולא ה״ל לכ״מ בפ״ו מהלכות תרומות להביא ראיה ממנה לפסק הרמב״ם שהזר במיתה. שאין ממנה ראיה דדלמא בטמא הוא מתני׳ והכי איתא בהדיא בירושלמי פ״ב דבכורים מתני׳ פליגא על רב ומשני פתר לה בכהנים [פירוש טמאים] והא תנינן חומש וכי יש חומש בכהנים. ומשני פתר לה לצדדין היא מתני׳. רישא בכהנים וסיפא

בישראל:

ואסורים לזרים. כתב הר״ב בחנם היא שנויה וכו׳ ולר״י דאמר חצי שיעור דאוריי׳ וכו׳. כ״כ הר״ש מטעם הירוש׳ דפ״ב דבכורים מתני׳ מסייע ליה לרבי יוחנן דאסורה לזרים פתר לה בפחות מכשיעור עכ״ל. וקשה לי דהא אף למאן דאמר דחצי שיעור דרבנן לא בחנם היא שנויה דנוקים לה מדרבנן דהא הכי נמי תני רחיצת ידים דלאו דאורייתא אלא גזירה שביעית מי״ח דבר שפירש הר״ב במ״ד פ״ק דשבת. ואף דמוע פירש הר״ש לעיל במ״ד וכן בפ״ב דבכורים דהוא מדרבנן וקראי דילפינן מינייהו כדפירש הר״ב בפ״ד דתרומות וריש פ״ב דערלה אסמכתות נינהו וכן כתב הרמב״ם בסוף פרק י״ד מהל׳ תרומות שהוא מדרבנן. ושוב מצאתי כדברי בתוס׳ דפרק הערל (יבמות עג.) שכתבו בשם הערוך ערך טען דאסור לזרים אצטריך לחצי שיעור דאסור למאן דאמר מדרבנן ולמאן דאמר מדאורייתא עכ״ל. והירושלמי מצאתי בזה הלשון מתני׳ מסייע לר״י ואסורים לזרים פתר לה פחות מכשיעור. ונראה בעיני שטעות סופר יש וצ״ל מתני׳ פליגא לר״י וקאי אדלעיל מיניה ר״ח בשם ר׳ יוחנן זר שאכל תרומה בעון מיתה וכו׳ מתני׳ פליגא על רב וכו׳. ומשני לה כמו שהבאתיו לעיל. והשתא פריך מתני׳ על ר״י מדקתני ואסורים לזרים שמע מיניה דאין כאן עון מיתה אלא איסור בעלמא. ומשני דר״י פתר לה לאסורא בחצי שעור. ולא קאי השתא למימרא אי מדאורייתא אי מדרבנן. אלא קאמר דהכי פתר ללישנא דאסורים כי היכי דלא תקשה עליה דאין מיתה לזר האוכל תרומה:

[*וטעונין רחיצת ידים. פירש הר״ב הבא ליגע בהן וכו׳. כמ״ש הר״ב בפ״ק דשבת משנה ד בגזרה השביעית. ועי׳ בפרק שני דחגיגה מ״ו מ״ש שם בס״ד]:

והערב שמש. עיין מ״ש בריש מסכת ברכות:

המוקף. עיין מה שכתבתי במשנה ג פרק ד דתרומות:

ומן דבר הגמור. עיין בפירוש הר״ב סוף פרק קמא דתרומות ומה שכתבתי שם:

עד שישייר מקצת. כתב הר״ב דכתיב ראשית ובעינן שיהו שירים נכרין. כלומר דאי אין שירים אין כאן ראשית. ולשון הגמרא בפרק ראשית הגז ראשית ששיריה ניכרין.

ב בספינה. פי׳ הר״ב בספינה נקובה איירי. ועמ״ש במ״ב פ״ק דערלה:

אמר רבי יהודה אימתי וכו׳. כתב הרמב״ם וכבר בארנו כי בכל מקום שאמר רבי יהודה אימתי שהוא מבאר למי שקדם לו ואינו חולק עליו. ע״כ. והר״ש כתב דבפ״ק דגיטין מוכח דפליגי. ועיין שם דף ז בתוספות שכתבו דההיא דמוכח מינה דרבי יהודה דאמר אימתי שבא לחלוק ברייתא היא ולא משנתינו:

מי שאינו יכול לעשות עסתו בטהרה. פירש הר״ב כגון שהוא טמא ואין שם מים וכו׳. ופירש הר״ש בשם ירושלמי ברחוק ד׳ מילין. וכן כתב הרמב״ם בפירושו. וכתב עוד דהיינו דוקא לפניו אבל [כן הוא בירושלמי] לאחריו אין מטריחין אותו כלל אפילו בשיעור מועט. אבל בחיבורו אינו מחלק בין לפניו ולאחריו. וכן הוא לפירוש רש״י דהעור והרוטב בדף קכג:

ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים. עיין בפירוש משנה ה פרק ד:

[*אבל קביים אין להם חלק בשם. לשון הר״ב ולא יהיה בה חלק לשם. וכן פירש הר״ש ואין לשמים חלק בה. ומסיים בה ואית ספרים דגרסי׳ לזו קורא חלה לשם. ולזו קורא חלה לשם. אבל קבים אין בה חלק לשם ע״כ]:

עד שישוכו. עיין רפ״ד:

[*אף הרודה וכו׳. לדברי התוספות דפרק אלו עוברין (פסחים ד׳ מח:) גרסי׳ הרודה נותן לסל והסל וכו׳]:

הסל מצרפן. [*טעמא מפורש בברייתא הביאה הרי״ף בפרק אלו עוברין דכתיב (במדבר ט״ו:י״ט) והיה באכלכם מלחם הארץ חלה תרימו ופירש הר״ן אלמא דזימנין דלא מחייב מעיסה ומחייב בתר הכי דהוי לחם והיינו על ידי צירוף סל]. ומ״ש הר״ב דלר׳ אליעזר בעי נגיעה נמי. כן כתב סמ״ג עשין סימן קמ״א. [*והא דכתב הר״ב הלכה כר״א גמרא פ״ג דפסחים דף מח]:

וגזל ביד כהן. פירש הר״ב שאם תשאר בידו יהיה סבור שעיסתו פטורה. הכי מסיק בפרק שני דקדושין דף מו. ופריך ותיהוי תרומה ויחזור ויתרום מי לא תנן [בפרק ה דדמאי משנה י] משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום [דהוי מפטור על החיוב כי הכא] הא אוקימנא בתרי מני [בשני כלים חד נקוב וחד לא] צאית. בחד מנא לא צאית. כגון חלת קמח על קמח:

[*אם יש בו כשיעור. פירש הר״ב ה׳ רבעים וכדתנן לקמן ועיין שם]:

וקפשה. פירש הרמב״ם כמו וכבשה וטעמו שאותיות גיכ״ק וכן בומ״ף מתחלפים במבטא:

ותיקן לאחרים. שהאחרים העושים כן על פי הוראתו הרי הם שוגגים ולא מזידין שזקן זה לא קטיל קניא באגמא הוה אלא חכם היה שכן שם זקן בלשון הקודש [חכם] כמאמרם [קדושין לב:] בוהדרת פני זקן. ותדע דאי לאו הכי מאי מייתו אמרו לו ראיה ממי שאינו חכם וראוי להוראה. אלא שרבי יהושע הוא שאמר שבזה המעשה הוא שטעה אותו הזקן. ובטור יו״ד סי׳ שכ״ז פסק דלא כר׳ יהושע. והרמב״ם פוסק בפירושו כר׳ יהושע. אבל מפרש בענין אחר:

[*חמשה. רבעים. עיין מ״ש בפרק קמא משנה ד]:

וסובן ומורסנן. הר״ב מפרש כאן כפירושו בפרק אחד עשר דתרומות משנה ה ובפרק שביעי דשבת מפרש נמי כפירוש רש״י:

מעיסה שלא הורם חלתה. כדי להפריש מן החייב על החייב. הר״ש:

וגותן פחות מכביצה. פירש הר״ב דאינו מטמא. ופירש״י בסוטה דף ל׳ *) [*דמתרווייהו] מפרשי. [*ופירש הר״ב דאינו מטמא כלומר] אע״פ שהוא פחות מכביצה הרי הוא מקבל טומאה וכדתנן בריש פ״ב דטהרות. ושם אאריך בזה בס״ד. והרמב״ם כתב שנוטל מהטמאה. וכ״פ בחבורו פרק ז׳ מהלכות בכורים ופסק דאפילו כביצה שרי. וכדתני בברייתא בסוטה [*שם] בסוף פרק כשם ויהיב טעמא כדפירש רש״י שם דהעיסה הראשונה לטומאה עושה לכביצה שני וקודם שקורא שם לחלה הויא עדיין כחולין ואין שני עושה שלישי בחולין ולכביצה עצמה רשאי לטמאה דמותר לגרום טומאה לחולין שבא״י. ועיין מ״ש בסוף [*פרק ה] דמסכת שביעית [*ובמשנה ב פ״ד דטבול יום]. ופסק בחבורו כר״א דלא כמ״ש בפירושו כחכמים. ועיין שם בכסף משנה. ומשנתינו דסברה דוקא פחות מכביצה כדפירש רש״י שם באידך טעמא דלמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת שם חלה. ותנא ברא לא חייש:

כדי שיטול מן המוקף. עיין בפירוש מ״ד:

ג שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. והכוסמים כחטין ושבולת שועל ושיפון כשעורים. רמב״ם פרק ח׳ מהלכות בכורים:

[*ותטמטם בשעורים. לשון הר״ב לפי שעיסת השעורים מתפרדת וכו׳ אלא מטמטם ביד. וכן לשון הר״ש ומסיים ועוזבו. והוא טעות סופר וצריך להיות ומערבו. ולדבריהם נראה לי דלשון מטמטם הוא מלשון ארמי כמו טמונון פלשתאי בפרשת תולדות. ואכתי ט׳ שניה למה באה שהיה לו לומר מטמם לכך נראה לי יותר מה שכתב הרא״ש בפ׳ חלה וז״ל. לפי שאין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקראת לישתה טמטום]:

ובלבד שלא יהא שם חמשה רבעי קמח. [*עיין מה שכתבתי בפרק קמא מ״ד]. וכתב הר״ב בשם הירושלמי שאם אמר הרי זו חלה וכו׳. וכתב הר״ש אע״ג דחלה זו לא הוי׳ מוקף לקמח המתערב בעיסה אח״כ. מ״מ כיון דהויא עיקר העיסה מוקף. סגי בהכי:

שהמדומע פטור. עיין מה שכתבתי בפ״ק מ״ד:

עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. וספק זה שנולד בה היינו ספק טומאה לחולין דהא עד שלא גלגלה אכתי לאו טבולין לחלה נינהו. הר״ש ותוס׳ נדה פ״ק דף ו. ומ״ש הר״ב דטעמא משום דאין כאן הפסד כהן ומשמע דאי לאו הכי הוי אסור לעשות בטומאה אפי׳ לחולין שעדיין אינם טבולים לחלה. כבר כתבתי בזה בסוף פרק חמישי דשביעית דטעמא דמ״מ סופו לבא לידי חיוב חלה. ולפיכך אף למשנה אחרונה אסור לטמאו בידים. ולדברי הרמב״ם שכתבתי שם אפי׳ לגרום נמי אסור:

תעשה בטהרה. פירש הר״ב דחולין הטבולים לחלה כחלה דמו. מפ׳ בגמ׳ דנדה ד״ז כל שודאו מטמא חולין גזרו על ספקו משום חולין הטבולין לחלה לאפוקי טבול יום כיון דלא מטמא ודאו חולין לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה. כי היכי דלא תקשה אמ״ב פ״ד דמס׳ טבול יום. וה״נ מתרצה מ״ז פרק בתרא דנדה. ומ״ש הר״ב ותרומה תלויה צריכה שמור. לשון רש״י הוא דפ״ק דנדה אבל הר״ב שפסק במ״ח פ״ח דתרומות כרבן גמליאל הוי ליה לכתוב ותרומה תלויה אסור לגרום לה טומאה. כ״ש לטמאה בידים. והכי לישנא דגמ׳ נדה. חולין הטבולים לחלה כחלה דמו ואסור לגרום טומאה לחלה:

שבשעת חובתה היתה פטורה. פי׳ הר״ב דגלגול הקדש פוטר דכתיב עריסותיכם ולא של הקדש. ואע״ג דבפ׳ דלעיל מ״ו דריש ליה. הא אמרינן במנחות דף סז דתרי עריסותיכם כתיבי. והרמב״ם הביא ספרי. תרימו תרומה. את שמורם ממנו קדש. והנשאר חול. ולא שזה וזה קדש:

[*כיוצא בו המקדיש וכו׳. משנה זו שנויה כבר בפ״ד ממס׳ פאה מ״ח. ועיין מ״ש שם בס״ד]:

[*כשיעור חלה. פי׳ הר״ב שהן ה׳ רביעי׳. ועיין מ״ש בפ״ק מ״ד]:

נעשית. רוצה בו נתגלגלה בחטים. ונטמטמה בשעורים. הרמב״ם:

ואם ספק חייב. פי׳ הר״ב ומוכרה לכהן. וכן משמע בירושלמי. ולפי מה שכתבתי בשם התוס׳ בריש דמאי. י״ל דלהכי מוכרה לכהן משום דהוי דבר מרובה א׳ מכ״ד משא״כ תרומת מעשר שהוא א׳ ממאה. ועוד י״ל דהכא עיסה בחזקת פטורה קיימה משא״כ פירות של עם הארץ דבחזקת חייבין הן. וכה״ג איכא שינויא בגמ׳ פ״י דחולין לענין ממונא. כמ״ש שם בס״ד. אלא אכתי צריכין לתירוץ התוספות שם. דאמאי פטרינן ממעשרות. ואמרינן המוציא מחברו עליו הראיה:

ר״ע אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור. לכאורה דוקא הכא פליג. והכי אמרינן בירושלמי חבריא בשם ר״א מודה ר״ע לחכמים בעיסת הדיוט שגלגולה טבלה רבי הילא בשם ר״א מודה ר״ע לחכמים בעיסת הקדש שגלגולה פוטרה. אבל הרמב״ם הביא ספרי אין מפרישין עד שתגמר מלאכתה. איזהו גמר מלאכתה. קרימתה בתנור דברי ר״ע. ע״כ. משמע דבכל חלה קאמר שזהו גמר מלאכתה. וכן מוכח יותר למעיין [שם] בספרי:

חייבת בחלה. ויוצא בה וכו׳. עיין ריש פ״ק מ״א ב ד:

[*אם יש לו וכו׳. מ״ש הר״ב כשיעור חלה. עיין מ״ש בזה בפ״ק מ״ד]:

מוציא חלה אחת על הכל. עיין מ״ש במשנה דלקמן:

מוציא תרומה וכו׳. היינו לתקן את שלו. אבל זיתי נקוף וענבי עוללות יכול לתקן בדרך אחר. כדתנן במ״ב פ״ה דפאה. וז״ש הרמב״ם בפירושו ובלי ספק שיכול לחזור וליקח ולקנות מן העניים זיתי נקוף וכו׳. הוא על הדרך שנזכר בפאה:

לכל. והיינו הא דתנן במ״ז פ׳ בתרא דדמאי. כי כן כתב שם הר״ש. וכך הם דברי הרמב״ם ריש פ״ת מהלכות מעשר:

לפי חשבון. כתב הר״ב אבל תרומה ותרומת מעשר וכו׳ וצריך שיתן הכל לכהן. והר״ש נסתפק בכאן אם יתן בחנם או שמוכר לו היתר לפי חשבון. וכבר כתבתי בזה בריש דמאי:

הטבל אוסר כל שהוא. פי׳ הר״ב כהתירו כך איסורו. הכי איתא בסוף ע״ז דף עג ולפי זה דוקא טבול לתרומה גדולה דחטה אחת פוטרת כל הכרי. אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר לא. ומיהו התו׳ הביאו ירושלמי דיהיב טעמא אחרינא משום דהוי דבר שיש לו מתירין [שיכול להפריש עליהן ממקום אחר כדתנן בסמוך] ואפי׳ באלף לא בטיל. [וכמ״ש במ״ב פ״ב דבכורי׳] וכתבו דמ״מ צריכין לטעמא דכהתירו וכו׳ משום דמטעם דיש לו מתירין לא היה נאסר אלא כשהבעלי׳ בעיר. דאז יש לו מתירין שהבעלי׳ יכולין להפריש. אבל אי ליכא בעיר [אע״ג שיכול לילך למקום שהבעלים שם. מ״מ] כיון שיש טורח והוצאה. הוי כשאין לו מתירין עכ״ד. ודברי הירו׳ איתנהו נמי בבבלי סוף פ״ז ממס׳ נדרים [דף נח.]:

ושלא במינו בנותן טעם. דלא אמרו דבר שיש לו מתירין אפי׳ באלף לא בטיל אלא במינו. ועמ״ש במ״ד פרק בתרא דביצה

ד **[שני קבים**. כתב הר״ב סתם מתני׳ כב״ה וכו׳. עמש״כ בפ״ק מ״ד.]:

איזהו במינו וכו׳. עיין ריש כלאים ובפירוש הר״ב מ״ז פ״י דמנחות:

[*ר׳ יוחנן בן נורי אומר וכו׳. כ׳ הר״ב והלכה כר׳ יוחנן בן נורי. וכן כתב הרמב״ם. וטעמא כתב הכסף משנה פרק ז׳ מהלכות בכורים]:

וקב אורז או קב תרומה באמצע. ונושך בזה ובזה. הר״ש והרמב״ם. ובירושל׳ אילו תנן אורז ולא תנן תרומה [*אמרינן אורז ע״י שאינו ממינו [אינו] מצטרף תרומה ע״י שהוא ממינו מצטרף הוי צורכא מיתני תרומה או אילו תנינן תרומה ולא תנינן אורז] אמרינן תרומה ע״י שאין נגררת אינו מצטרף. כלומר אורז נגרר כדתנן לעיל דאם יש בו טעם דגן חייב בחלה. הר״ש:

וחכמים אוסרים. פי׳ הר״ב שהרואה סבור שמותר לתרום מן החדש וכו׳. כך מפרש בירושלמי מכח קושיא דכמו דחטין וכוסמין שהן שני מינין ע״י שהן דומין מצטרפין. חדש וישן לא כ״ש. ואיסורא דאין תורמין מן החדש וכו׳ תנן לה במ״ה פ״ק דתרומות:

ר״ע אומר חלה. פי׳ הר״ב והוא שהשלים וכו׳. דאי לא תימא הכי תקשה דידיה אדידיה ממשנה ג פ״ב דאומר אל יעשנה קבים. ירושלמי שם:

להיות מפריש עליה והולך חלת דמאי וכו׳. פי׳ הר״ב הרוצה ללוש כמה עיסות של דמאי טמא יכול לקבוע חלתן וכו׳. משמע דברוצה לתקן עיסות הדמאי מן החלות איירי מתני׳. וכן כתב הרמב״ם בהדיא בסוף פ״ז מהלכות בכורים במה דברים אמורים כשהיו אותם העיסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן אי לא הורמה שחלת דמאי נטלת מן הטהור וכו׳ ע״כ. ותימה על הר״ב דמסיים ואומר וחלת דמאי היינו הלוקח תבואה מעם הארץ ומאכילה לעניים וכו׳ דהתם ודאי לא הופרשה החלה שהרי עדיין לא נתחייבה בחלה כשהיתה התבואה ביד עם הארץ ומאי ספק חלה איכא. איברא דהר״ש מפרש כך למתני׳ ברם איהו לשיטתיה אזיל דמקשה וז״ל ותימה מה היא חלת דמאי. אי בלוקח עיסה או לחם מעם הארץ דמפריש חלה משום

דשמא לא הפרישה עם הארץ. היכן מצינו דנחשדו עמי הארץ על החלה והלא לא נחשדו אתרומה גדולה ומאי שנא חלה דהא דנחשדו על המעשר משום דהוו סברי דלא הוי במיתה משום תרומת מעשר דאית בה כל זמן שלא קרא עליו שם מעשר. ויש לפרש דחלת דמאי היינו חלה שהורמה מתבואה של דמאי שלקח תבואה מעם הארץ וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה ואותה חלה אסורה באכילה אף לכהן עד שיפריש ממנה מעשר ותרומת מעשר כדין דמאי. דהא דתנן בפ״ק דדמאי חלת עם הארץ והמדומע פטורין מן הדמאי [מפורש שם בס״ד] הלכך בשאר דוכתי מחייב חלת דמאי במעשרות ובאותו תיקון מניח להיות מפריש עליה וכו׳. וכי תימא היכי איתרמי שהפריש את החלה עד שלא עישר את הדמאי. זמנין דמיתרמי הכי. כההיא דאמר מאכילין את העניים דמאי. והכהן שאכל את החלה זקוק לעשר אם הוא עשיר עכ״ל. ובדוחק יש לפרש תחלת דברי הר״ב גם על דרך פירוש הר״ש. ולהרמב״ם צריך יישוב לקושית הר״ש דלא מצינו שנחשדו וכו׳ דבסוף פרק ח׳ מהלכות בכורים פוסק דלא נחשדו אלא בחוצה לארץ אבל בסוריא לא. ומשמע ודאי דכ״ש בא״י דלא:

בסוריא. פי׳ הר״ב ארצות שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת א״י וכן פי׳ בכמה דוכתי. וטעמא מפרש בירושלמי דריש פ״ב לפי שהיה דוד מניח ספרי א״י ומכבש ספרי חוצה לארץ. אבל אילו כבש כל ארץ כנען לגבולותיה ואח״כ כבשן היה כבושו כמו בא״י לכל דבר. ומפרש הרמב״ם בפרק ראשון מה׳ תרומות כיון שהיה מלך ישראל וע״פ ב״ד הגדול היה עושה שא״י הוא מכבוש מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל באיזה ארץ שתהיה ואם יחיד או שבט כבשו אפי׳ בארץ שנתנה לאברהם אינה נקראת א״י כדי שינהגו בה כל המצות:

ור״ג פוטר. עיין מ״ה פ״ה דמעשרות:

שתי חלות. עיין במשנה דלקמן בדין שתי חלות דחוצה לארץ והכי הוי דינא בסוריא לר״ג כדפסק הרמב״ם בפ״ה מהלכות בכורים:

חזרו לנהוג וכו׳. פי׳ הר״ב משום דקיימא לן שעושה כקולי דמר וכו׳. היכי דסתרי אהדדי כי הכא. וכדמסיק בפ״ק דערובין ד״ז:

מכזיב ועד הנהר וכו׳. עיין מה שכתבתי בארוכה ברפ״ז דשביעית:

שתי חלות. ולא מצינו בתרומה שיאמרו להפריש שתי תרומות מסקין התוס׳ בר״פ כל הבשר בחולין [דף קד.] ובפרק עד כמה במסכת בכורות [דף כז] משום דבחלה יש לחוש יותר שלא תשתכח תורת חלה משום דשייכא בכל אדם המגלגל עיסתו. אבל תרומה אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות וממרחי תבואות:

ואחת לכהן. פירש הר״ב לפי שאין טומאת החלה הראשונה מפורסמת וכו׳. ובדין שלישי פירש שארץ העמים טמאה ממש. וכן דברי הרמב״ם בחיבורו פרק ה׳ מהלכות בכורים. ועיין מה שכתבתי במשנה י:

של אור יש לה שיעור. פירש הר״ב מפני שזאת הארץ היתה קדושה כבר נראית חלתה כשל תורה. ואף במקומות שכבשו עולי בבל אינה מן התורה ואפילו בימי עזרא דדרשינן בבואכם בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם וכדפסק הרמב״ם בפ׳ חמישי מהלכות בכורים. ואף הראב״ד שחולק עליו בתרומה בפרק א׳ מהלכות תרומה מודה הוא בחלה. ואפילו הכי לא אמרו בארץ ישראל אלא חלה אחת הואיל ואין הארץ טמאה:

יש לה שיעור. פירש הר״ב כשיעור שמפרישין מעיסה טמאה אחד מכ״ד או ממ״ח. גם הרמב״ם בפירושו כתב ולפיכך צריך להוציא כשיעור שזכרנו. והוא חלק מכ״ד או חלק ממ״ח. ודבר תמוה דמאי שנא מדין השלישי דכתבו בו אחד ממ״ח. והר״ב נתן טעם דהוי דין עיסה שנטמאה באונס [כדתנן סוף פרק ב׳]. ואין סברא לחלק בין טומאת ארץ העמים לטומאת ארץ שלא כבשו עולי בבל. ושיהיה לנו בו ספק שמא שנחשב אותה ארץ למטמא במזיד ויתחייב אחד מכ״ד. דאדרבה איפכא מסתברא שהדר באותה ארץ יותר יהא נחשב לאונס בטומאתו. מהדר בארץ העמים. ולהרמב״ם אצל מה שאמר אחד מכ״ד או ממ״ח לא הזכיר טעם כשיעור שמפרישין מעיסה טמאה. יש לומר שסובר דהואיל והוא מכבוש עולי מצרים אמר שיש לה דין עיסה טהורה לענין השיעור. ונתן שני שיעורים האחד לעיסת בעל הבית. והאחד לעיסת נחתום. ומכל מקום בחיבורו פרק ה׳ מהלכות בכורים כתב גם בכבוש עולי בבל אחד ממ״ח בלבד. [*אמנם אפשר להגיה בדברי הר״ב שז״ש טמאה צריך להיות טהורה והשתא מעיקרא לא קשיא ולא מידי]:

ואסורה לזבים ולזבות. פירש הר״ב רבנן קאמרי ליה דאילו לרבי יוסי שריא לזבים ולזבות וכו׳. ורישא וטבול יום אוכלה מוקי לה הר״ב בטבל לקריו. ויש לדקדק הך איסורא דזבים וזבות במאי מוקים לה אי בדלא טבלי פשיטא השתא בעל קרי שאין טומאתו חמירה כמו זבים וכו׳ קאסרי כשאינו טבול. כל שכן הני. והוי זו ואין צריך לומר זו. ועוד דאם כן בין לרבנן בין לרבי יוסי אין חלוק בין בעל קרי לזבים וכו׳. ואמאי חלקינהו ולא תננהו בהדי הדדי. ואי בדטבלי נמי אסרי קשיא מאי שנא דגבייהו אסרינן בטבלי ולא כן בבעל קרי והרי שניהם צריכים הערב שמש. ושמא יש לומר הואיל וטומאתן חמורה החמירו לאכול אפילו חלת חוצה לארץ הראשונה עד שיעריב שמשן. אבל מדברי הראב״ד בפ״ה מהלכות בכורים ופ״ז מהלכות תרומה מוכח דסובר דלעולם אסורה לזבים אפי׳ אחר שטבלו והעריב שמשן שלא הזכיר להם שום צד היתר. ואפשר שזהו דעת הר״ב וכבר תמה הכסף משנה למה יחמירו על הזבים וכו׳ אחר שטבלו. ועוד קשיא לי על פירוש הר״ב שמפרש דלר״י שריא לזבים ולזבות כמו לבעל קרי. דאי הכי א״כ לפלוג וליתני הכי

רבי יוסי אומר חלה אחת. ואין סברא לומר דכשאין כאן כהן כלל סבירא ליה שמשליכה לאור ומפריש אחרת ומניחה עד שיבא כהן דלמה נחמיר בחוצה לארץ יותר מבארץ ישראל אם אין כאן כהן. ושמא משום דבארץ ישראל הטהורה אין יכולין לשרוף החלה מוטב להניח אותה ואין להפריש אחרת. והרמב״ם פוסק דזבים וכו׳ מותרים אחר שטבלו כמו בעל קרי ודין אחד להם. ולדבריו נפרש דהך סיפא ר׳ יוסי אמרה וכן משמע בפירושו. וכן הכריחו התוספות והרא״ש דפרק כל הבשר וז״ל הרא״ש (ומותר) [צ״ל ואסורה] לזבים בירושלמי ה״ג לר״י נצרכה דאע״ג דמתירה לבעל קרי אסר לה להני בלא טבילה דעל כרחך בלא טבילה איירי. דאי כשטבלו מיירי לרבנן נמי נצרכה אלא ודאי הכי נמי שרו כי היכי דשרי טבול יום דבעל קרי אע״ג דטומאה יוצאה מגופו דאין לחלק אחר שטבלו בין טומאה חמורה לטומאה קלה כי היכי דפליג רבי יוסי קודם שטבל עכ״ל:

ונתנת לכל כהן. מ״ש הר״ב בשם הרמב״ם הוא מהירושלמי. ומה שהקשה הר״ב נראה בעיני דלא קשיא דאף הרמב״ם לא אמר אלא במי שלא קבל עליו דברי חברות לענין טומאה וטהרה. וזה אפילו בתלמיד חכם כמו שמפורש במ״ג פרק ב דדמאי. ולמי שלא קבל עליו קרי ליה עם הארץ בההיא מתני׳. ועוד בסוף פרק ב דחגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושין. והיינו במי שלא קבל עליו דברי חברות אף על פי שישנו בתורה ובמצות כמ״ש הרמב״ם בריש פרק י׳ מהלכות טומאת משכב ומושב. וכן תראה מלשון הרמב״ם שכתב לפי שאינה כל כך באזהרה שלא תנתן לעם הארץ וניחוש שמא יאכלנו בטומאה כיון שהיא טמאה בארץ העמים וכן כתב ג״כ בפירוש משנה דלקמן והטעם שלא נקדים באלו המתנות כהן חבר על זולתו לפי שאין בהן קדושה ולא נחוש שמא יטמאו אותם עמי הארץ ע״כ. וגם בחבורו פ״ה מהלכות בכורים כתב על חלת חוצה לארץ ונותנין אותה לכהן עם הארץ מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים:

ולא קבלו ממנו. פירש הר״ב לשרפן אי אפשר לפי שאין טומאה זו ידועה וכו׳. ולעיל במשנה ח בדין השלישי מפרש דטומאת ארץ העמים היא טומאה ידועה דדוקא אותו חלק מן הארץ שלא כבשו עולי בבל מקרי טומאה שאינה ידועה. ומצאתי בספר כפתור ופרח פרק י״א שכתב למערב ירושלים דרומי כשלש שעות הוא ביתר ע״כ. ואם לביתר שבמשנתנו נתכוין נוכל לומר דגם בכלל ארץ ישראל שלא כבשו עולי בבל היא שהרי סמוכה לירושלים היא ומהארץ תחשב. אבל באלכסנדריא קשיא לפי שהיא לערך תשעים פרסאות ארצנו למערב ארץ ישראל כפי מה שראיתי במפות העולם. וגם נראה שביתר זו היא אותה ששנינו בסוף תענית. ואין סברא שהיתה קרובה כל כך לירושלים. [*ובפ׳ הניזקין (גיטין דף נז) דביתר רחוקה מיל מים הגדול] ובעל כפתור ופרח לא לזו נתכוין. ועוד שהרמב״ם כתב בכל חלת חוצה לארץ שהובאה לארץ ישראל שמניחה עד הפסח ותשרף כתרומה. ובספ״ב מהלכות תרומה כתב ולא תשרף שלא יאמרו תרומה שאינה נטמאת נשרף וכו׳ אלא מניחן וכו׳ או עד שיבא ערב פסח וכו׳. וצ״ל דאע״ג דכשהיא בארץ העמים הויא טומאה ידועה ונשרפת מ״מ כשהובאה לארץ ישראל מיקרי אינה ידועה דלאו כ״ע ידעי מאיזה מקום הובאת אם מארץ העמים אם מהארץ שלא כבשו עולי בבל:

הביאו בכוריה׳ [קודם עצרת] ולא קבלו מהם. כ׳ הר״ש ובירוש׳ מפרש דהחזירום ופריך אמאי לא קבלו ממנו והתנן בפרק רבי ישמעאל דמנחות שאם הביא קודם לשתי הלחם כשר. ומשני שנייא היא שהדבר מסויים שלא יקבע הדבר חובה מפני שאנשים גדולים היו ויסמכו עליהם. אי נמי משום דמנכרא מלתא טובא ע״כ. ולשון הרמב״ם בפ״ב מהל׳ בכורים. אין מקבלים אלא יניחם עד שתבא עצרת ויקרא עליהן. וכתב הכ״מ שכן כתוב בתוספתא בריש בכורים:

העלה בכורות [מבבל] ולא קבלו ממנו. כתב הר״ש בירוש׳ פריך ולא תנן בסוף פ״ג דתמורה ואם באו תמימים יקרבו ומשני שנייא היא שהדבר מסויים שלא יקבע הדבר חובה וכו׳ כמ״ש לעיל. ובבבלי דתמורה משני רב חסדא הא ר׳ ישמעאל. הא רבי עקיבא. ובפרק א׳ מהלכות בכורות פסק הרמב״ם דאם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב. [*והעתיקו הר״ב שם בתמורה]:

הביא בכורים יין ושמן ולא קבלו ממנו. פירש הר״ב לפי שלא בצרום מתחלה וכו׳. דלא תקשה אדתנן בפרק בתרא דתרומות. ירושלמי. והרמב״ם מפרש דמתני׳ (דהכא) [דהתם] רבי יהודה ואינה הלכה. וכבר תמה עליו הכסף משנה פרק ב מהלכות בכורים:

הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים. ומכל מקום תרומה אין מביאין מסוריא לארץ ישראל. דבסוף פרק ו ממסכת שביעית פסקו הר״ב והרמב״ם דאין הלכה כרבי שמעון שאומר דמסוריא מביאין. וטעמא בירושלמי דבתרומה חוששין שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצאו לחוצה לארץ. אבל הבכורים. הבעלים מחוייבים להביאם לירושלים:

פרק א

א **חייבין בחלה**. פי׳ הר״ב דאין בא לידי חמוץ אלא אלו בלבד. עיין בפי׳ הר״ב מ״ה פ״ב דפסחים:

והכוסמין וכו׳. עיין בריש כלאים:

[*ומצטרפין זה עם זה. עיין בפ״ד מ״ב]:

ואסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר. הכי גרסינן בספרים ובפירוש הרמב״ם אבל הר״ש גורס אסורים בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח. וכן נראה שהיא גירסת הר״ב שהרי כתב ומלקצור לפני הפסח. וכן לשונו במנחות פ׳ רבי ישמעאל מ״ז. ואין לומר דגורס ואסורין בחדש ומלקצור לפני הפסח. דהא בגמרא התם דף ע ע״ב אמרינן בשלמא למ״ד קודם הבאת העומר היינו דלא עריב וכו׳. וכן גירסת רש״י ותוס׳ שם. ולכאורה גירסא זו דבמשנה בחדש לפני העומר ומלקצור לפני הפסח נראית עקרית דלגירסת הספרים איכא למטעי דאסורים בחדש לפני הפסח והיינו קודם הפסח. אבל כשיגיע תחלת הפסח שרי. דהכי משמע לישנא דלפני הפסח כדתנן בסוף פ״ד דנדרים. והא מלתא פשיטא דליתא. דמקרא מלא הוא (ויקרא כ״ג:י״ד) עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם. וזה בראשון לחול המועד. ואפי׳ למ״ד משעת קצירה. מ״מ למוצאי י״ט הראשון הוא. הלכך בחדש מלפני העומר גרסינן. ופליגי התם בגמ׳ אי קצירת העומר אי הבאת העומר ומסיק כמאן דאמר הבאת העומר. דאי קצירת העומר לערבינהו וליתננהו אסור בחדש ולקצור לפני העומר הואיל ותרוייהו אקודם קצירה קיימי וזו היא שיטת רש״י וגרסתו בגמ׳. ואני תמיה על הכ״מ שבפ״ז מהלכות תמידין על מ״ש שם הרמב״ם אסור לקצור בא״י וכו׳ קודם קצירת העומר כתב שיש לתמוה דבגמ׳ משמע קודם הבאת העומר עכ״ל. ותימה דלא פליגי אלא בחדש. אבל בקצירה ודאי כולי עלמא סברי קודם קצירה. והכי דייק מתני׳ לפני הפסח כמו שאפרש בסייעתא דשמיא. ועוד דאי אמרת קודם הבאה תקשה דלערבינהו וליתננהו. ואין ספק אצלי דדברי התוס׳ שכתבו דפלוגתייהו אמלקצור הטעהו לומר דמסקנת הגמרא קודם הבאה. דהא אמרי׳ בשלמא למ״ד דקודם הבאה וכו׳. אבל א״א לומר כן דאדרבה למ״ד קודם הבאה אם בקצירה אמרו קודם הבאה כ״ש אכילת החדש דיאסור קודם הבאה קשיא דלערבינהו וליתננהו. לכך פשוט בעיני דלתוס׳ גרסינן איפכא בשלמא למ״ד קודם קצירה וכו׳. וכן נכון להגיה בדבריהם שצריך להיות ופריך תנן אסורים בחדש מלפני העומר ולקצור מלפני הפסח בשלמא למ״ד קודם קצירת העומר היינו דלא קא עריב ותני להו. אלא למ״ד קודם הבאת העומר לערבינהו וליתננהו אסור בחדש ולקצור לפני העומר ע״כ. נמצאת למד דלא מיבעיא לפרש״י וגירסתו דל״פ בקצירה דליכא משמעותא כלל בגמ׳ דקודם הבאה. אלא אפי׳ לדעת התוס׳ דפליגי בקצירה. אכתי משמעות הגמרא דקודם הקצירה לפי דלדבריהם על כרחינו הגירסא בהפך וכמו שכתבתי. ולפיכך צדקו דברי הרמב״ם שכתב אסור לקצור בא״י וכו׳ קודם קצירת העומר. וגרסי׳ מתני׳ ומלקצור לפני הפסח. ומשום דבלאו הכי אסור לקצור בי״ט. ואי תני ומלקצור לפני העומר הוה משמע דמשום ראשית קצירכם הוא דאסור. והא בלאו הכי אסור משום י״ט וכן כתבו שם רש״י ותוספות. אבל בירושלמי ואסורין בחדש מלפני הפסח. אית תניי תני מלפני הפסח. ואית תניי תני מלפני העומר מאן דאמר מלפני הפסח מסייע לר׳ יוחנן. מאן דאמר מלפני העומר מסייע לחזקיה. דאמר ר׳ יונה בשם חזקיה בשעת הקרבן הקרבן מתיר. שלא בשעת הקרבן היום מתיר. ר׳ יוחנן אמר בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר. ופי׳ מלפני הפסח מלפני היום שבפסח שבו מביאין חדש למקדש. ולאפוקי מלפני העומר כחזקיה. ועיין מ״ח פ״ד דפסחים:

ואם השרישו. פירש הר״ב דכתיב אשר תזרע בשדה משעה שנזרע ונשרש בשדה. בגמ׳ פרק רבי ישמעאל (מנחות דף עא.) מדכתיב בשדה עד שיהא נקלט ונשרש בשדה. [*והך קרא דאשר תזרע בשתי הלחם כתיב ואזריעת העומר קאי דשתי הלחם לא שרו למקדש [אלא תבואה דשרי עומר להדיוט שרו שתי הלחם למקדש] כך פירש״י שם]:

ב **חייב בהכרת**. [*והכי מצינו בברייתא פרק הדיינים דף לט ע״ב] ובסוף מכות דף כג ע״ב [*שם] פירש [*תלמיד] רש״י בהכרת לשון הכרת תכרת ע״כ. כלומר דלא קרינן הה״א בפת״ח הא אי הכי לסגי ליה למתניתין לומר בכרת. אלא קרינן הה״א בחירק ורומז לכרת דכתיב בקרא [*ובסדר המשנה שבירושלמי בהיכרת ביו״ד וכן שם בגמרא בכמה דוכתי והרבה יש כן שם במסכת בכורים]:

הרי זה עובר בפסח. פי׳ הר״ב על בל יראה. אבל בריש פ״ג דפסחים מפרש בענין אחר. ושם אפרש בסייעתא דשמיא:

הנודר מן הפת וכו׳ דברי ר״מ וחכ״א הנודר מן הדגן וכו׳. כן הנוסחא בספרים. ומלשון הר״ב משמע דגרס בדברי ר״מ הנודר מן הדגן אסור בכל המינים. וה״ק ר״מ במשנה ב פ״ד דנדרים (דף נה.) הנודר מן הדגן אסור בכל אלא שלא מצאתי כן בשום נוסח. ולפי נוסחת הספרים פליגי רבנן אדיוקא דר״מ דאיהו לא קאמר אלא הנודר מן הפת ומן התבואה שאינו אסור אלא בהן. וקאמרי רבנן דבנודר מן הדגן נמי דינא הכי שאינו אסור אלא בהן. ודברי הרמב״ם מטין ג״כ כנוסחת הספרים. שכתב ואין מחלוקת בין החכמים שהנודר מן הפת וכו׳. וחולק ר״מ *)לחכמים בנודר מן הדגן שחכמים אומרים אינו אסור אלא בה׳ מינין. ור״מ אומר שהנודר מן הדגן אסור בכל וכו׳. ועוד יתבאר [זה] מדעתם במסכת נדרים ע״כ. ואי איתא דגרסי׳ לה הכא

בהדיא מה היה צורך לראיה ממ׳ נדרים. [*ובמשנה של הפי׳ שהזכרתי הגירסא הנודר מן הפת ומן התבואה אסור בהן. אבל הנודר מן הדגן אסור בכל המינין חוץ מפירות האילן דברי ר״מ ע״כ. ואף מלשון הרמב״ם לא קשיא שאפשר שלא לראיה כתב ויתבאר עוד וכו׳ אלא לומר שכן יש עוד וכו׳]:

ג **הלקט וכו׳**. פירש הר״ב דכתיב ובא הלוי וגו׳. עיין מה שכתבתי בריש מסכת מעשרות:

ומעשר ראשון שנטלה תרומתו. מפרש בירושלמי שהקדימו בשבלים. ועיין בריש פ״ז דברכות:

ומעשר שני והקדש שנפדו. נראה לפרש כמ״ש הר״ב והר״ש במ״ה פ״ק דתרומות. מעשר שני קמשמע לן כגון שהקדימו בשבלים. וכן משמע בירושלמי דהכא והביאו הר״ש. וקודם שפדאו ממון גבוה הוא דהכי הלכתא כדפסק בפ״ד דמעשר שני משנה ג. והקדש וגם מעשר שני כשמירחו הגזבר ואח״כ פדאו ומשום הכי פטורין מן המעשרות. וטעמא דחייבים בחלה משום דמשעת הגלגול הוי חיובא דחלה. וכדמפרש רש״י והר״ב במסכת מנחות פ׳ ר׳ ישמעאל לענין מותר העומר:

ומותר העומר. ירושלמי מתני׳ דלא כר״ע בפ׳ ר׳ ישמעאל במנחות (דף סו):

ותבואה שלא הביאה שליש. עי׳ בפירוש משנה ג פ״ק דמעשרות. [*ועיין מה שהקשיתי על פירוש הר״ב דהכא בפ״ק דמסכת תרומות משנה ה]:

ד **ופחות מחמשת רבעים**. לשון הר״ב לפי ששיעור העיסה להתחייב בחלה היא ה׳ רביעים קמח ועוד ע״כ. וכן כתב עוד בריש פ״ק דפרה אבל משנתינו מוכחת דסברה דלא בעינן ועוד דאי לא תימא הכי לא הוה ליה למיתני פחות. וז״ל הר״ש ופחות מחמשת רבעים ודוקא פחות אבל מצומצמים חייב ע״כ. ותנן נמי בפ״ב משנה ו וריש פ״ג דחמשת רביעים חייבים. ואף הר״ב נקט הכי בלישניה פ״ב משנה ה. ובפ״ג משנה ה וח. ובריש פ״ד. ופלוגתא דתנאי הוא במשנה ב פ״ק דעדיות. ושם פוסק הר״ב כחכמים דסברי דה׳ רבעים חייבים. וכן פסק הרמב״ם. והתוס׳ פ״ח דעירובין דף פג ע״ב נסתפקו בזה משום דסתמא דגמרא דפרק כלל גדול (שבת עו:) ופ׳ אלו עוברין (פסחים מח:) נקט ה׳ רבעים ועוד משמע שכן הלכה:

והמדומע. לפי מה שאכתוב בסוף פירקין דדימוע דרבנן מתני׳ בחלה בזמן הזה דרבנן. וכ״כ הר״ש דאי לאו הכי לא אתא דימוע דרבנן ופקעא חיובא דחלה דאורייתא וכן כתב עוד במשנה ב פ״ג וריש פ״ב דבכורים:

ו **חלות תודה ורקיקי נזיר**. וכן במשנה ה פ׳ שני דפסחים. ותלתא ברייתות בגמ׳ דהתם כולהו נקיטו בהך לישנא. ולא ידעתי טעם לדבר למה קרי לשל תודה חלות ולשל נזיר רקיקים הל״ל חלות ורקיקי תודה ונזיר דשתיהן בשניהם. [*ונ״ל ליישב קצת דלהכי קתני בלשון דצריכין לפרש דתני הך וה״ה לאידך דהא קראי מוכחי דכתיבי חלות ורקיקים בתרווייהו כי היכי לגלאי אריש דתהיה מתפרשת נמי בכה״ג דמעיסה וה״ה חליטה. וכן איפכא דתרי תנאי נינהו כדכתב הר״ב]:

ז **אם אין בשל אחת מהן כשיעור וכו׳**. עיין ריש פרק ד:

ח **ומערבין בה**. פירש הר״ב עירובי חצירות. וכן פירש הר״ש. גם רש״י פירש כן בפ״ב דביצה דף כא. והרמב״ם מפרש עירובי תתומין. ומשמע לכאורה דדוקא עירובי תחומין משום דדינו שבכל מה שמשתתפים במבוי מערבין בתחומין משא״כ בעירובי חצרות שאין מערבין אלא בפת וכמפורש בריש פ״ג דעירובין ופ״ז מ״י. אבל כי דייקת בה ליתא דהא טעמא דכולהו משום דכשהרועים אוכלים ממנה הוי פת. ועוד עיין בסמוך:

ומשתתפין בה. עיין מ״ש בסוף פ״ק דדמאי וה״נ איכא למימר דאי לא תנא משתתפין הוי אמינא דעירובין בתחומין דוקא שאין צריך פת להכי תני משתתפי׳ שאין צריך ג״כ פת ולמאי תני עירובין אלא ש״מ דאף לחצירות:

[*אינה חייבת בחלה. פי׳ הר״ב דכתיב וכו׳. ולא של חיה וכלב מין חיה כדברי ת״ק דסוף פ״ח דכלאים והר״ש הביא בל׳ ספרי זוטא של כלב אתיא ככולי עלמא אף לר״מ דאמר שהוא מין חיה [צ״ל בהמה]]:

[*מטמאה טומאת אוכלין. פי׳ הר״ב מטמאה עד שתפסל וכו׳. עיין מה שכתבתי בפירוש זה הלשון במשנה ו פרק ח דמסכת טהרות]:

ט **חייבין עליה מיתה**. פירש הר״ב זר האוכלן מזיד וכו׳. ובתרומה כתיב ומתו בו כי יחללוהו וכן פירש הרמב״ם והר״ש והך קרא באוכל תרומה בטומאת הגוף הוא דכתיב. ותניא בסוף פרק הנשרפין דמפיק ליה מדסמיך להך קרא בתריה וכל זר לא יאכל קדש. ורש״י בפרק הערל (יבמות דף עג) מפרש למתניתין בכהן טמא שאכל תרומה טהורה. ואולי משום דאשכחן לרב דפליג בהנשרפים (פג:) בזר שאכל תרומה וסבירא דלוקה משום דאני ה׳ מקדשם הפסיק הענין משום הכי מפרש למתני׳ דלא תקשה לרב והואיל וכן אין הכרע ממשנתנו אי בטמא אי בזר ולא ה״ל לכ״מ בפ״ו מהלכות תרומות להביא ראיה ממנה לפסק הרמב״ם שהזר במיתה. שאין ממנה ראיה דדלמא בטמא הוא מתני׳ והכי איתא בהדיא בירושלמי פ״ב דבכורים מתני׳ פליגא על רב ומשני פתר לה בכהנים [פירוש טמאים] והא תנינן חומש וכי יש חומש בכהנים. ומשני פתר לה לצדדין היא מתני׳. רישא בכהנים וסיפא בישראל:

ואסורים לזרים. כתב הר״ב בחנם היא שנויה וכו׳ ולר״י דאמר חצי שיעור דאוריי׳ וכו׳. כ״כ הר״ש מטעם הירוש׳ דפ״ב דבכורים מתני׳ מסייע ליה לרבי יוחנן דאסורה לזרים פתר לה בפחות מכשיעור עכ״ל. וקשה לי דהא אף למאן דאמר דחצי שיעור דרבנן לא בחנם היא שנויה דנוקים לה מדרבנן דהא הכי נמי תני רחיצת ידים דלאו דאורייתא אלא גזירה שביעית מי״ח דבר שפירש הר״ב במ״ד פ״ק דשבת. ואף דמוע פירש הר״ש לעיל במ״ד וכן בפ״ב דבכורים דהוא מדרבנן וקראי דילפינן מינייהו כדפירש הר״ב בפ״ד דתרומות וריש פ״ב דערלה אסמכתות נינהו וכן כתב הרמב״ם בסוף פרק י״ד מהל׳ תרומות שהוא מדרבנן. ושוב מצאתי כדברי בתוס׳ דפרק הערל (יבמות עג.) שכתבו בשם הערוך ערך טען דאסור לזרים אצטריך לחצי שיעור דאסור למאן דאמר מדרבנן ולמאן דאמר מדאורייתא עכ״ל. והירושלמי מצאתי בזה הלשון מתני׳ מסייע לר״י ואסורים לזרים פתר לה בפחות מכשיעור. ונראה בעיני שטעות סופר יש וצ״ל מתני׳ פליגא לר״י וקאי אדלעיל מיניה ר״ח בשם ר׳ יוחנן זר שאכל תרומה בעון מיתה וכו׳ מתני׳ פליגא על רב וכו׳. ומשני לה כמו שהבאתיו לעיל. והשתא פריך מתני׳ על ר״י מדקתני ואסורים לזרים שמע מיניה דאין כאן עון מיתה אלא איסור בעלמא. ומשני דר״י פתר לה לאסורא בחצי שעור. ולא קאי השתא למימרא אי מדאורייתא אי מדרבנן. אלא קאמר דהכי פתר ללישנא דאסורים כי היכי דלא תקשה עליה דאין מיתה לזר האוכל תרומה:

[*וטעונין רחיצת ידים. פירש הר״ב הבא ליגע בהן וכו׳. כמ״ש הר״ב בפ״ק דשבת משנה ד בגזרה השביעית. ועי׳ בפרק שני דחגיגה מ״ו מ״ש שם בס״ד]:

והערב שמש. עיין מ״ש בריש מסכת ברכות:

המוקף. עיין מה שכתבתי במשנה ג פרק ד דתרומות:

ומן דבר הגמור. עיין בפירוש הר״ב סוף פרק קמא דתרומות ומה שכתבתי שם:

עד שישייר מקצת. כתב הר״ב דכתיב ראשית ובעינן שיהו שירים נכרין. כלומר דאי אין שירים אין כאן ראשית. ולשון הגמרא בפרק ראשית הגז ראשית ששיריה ניכרין.

פרק ב

ב **בספינה**. פי׳ הר״ב בספינה נקובה איירי. ועמ״ש במ״ב פ״ק דערלה:

אמר רבי יהודה אימתי וכו׳. כתב הרמב״ם וכבר באר נו כי בכל מקום שאמר רבי יהודה אימתי שהוא מבאר למי שקדם לו ואינו חולק עליו. ע״כ. והר״ש כתב דבפ״ק דגיטין מוכח דפליגי. ועיין שם דף ז בתוספות שכתבו דההיא דמוכח מינה דרבי יהודה דאמר אימתי שבא לחלוק ברייתא היא ולא משנתינו:

ג **מי שאינו יכול לעשות עסתו בטהרה**. פירש הר״ב כגון שהוא טמא ואין שם מים וכו׳. ופירש הר״ש בשם ירושלמי ברחוק ד׳ מילין. וכן כתב הרמב״ם בפירושו. וכתב עוד דהיינו דוקא לפניו אבל [כן הוא בירושלמי] לאחריו אין מטריחין אותו כלל אפילו בשיעור מועט. אבל בחיבורו אינו מחלק בין לפניו ולאחריו. וכן הוא לפירוש רש״י דהעור והרוטב בדף קכג:

ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים. עיין בפירוש משנה ה פרק ד:

[*אבל קביים אין להם חלק בשם. לשון הר״ב ולא יהיה בה חלק לשם. וכן פירש הר״ש ואין לשמים חלק בה. ומסיים בה ואית ספרים דגרסי׳ לזו קורא חלה לשם. ולזו קורא חלה לשם. אבל קבים אין בה חלק לשם ע״כ]:

ד **עד שישוכו**. עיין רפ״ד:

[*אף הרודה וכו׳. לדברי התוספות דפרק אלו עוברין (פסחים ד׳ מח:) גרסי׳ הרודה נותן לסל והסל וכו׳]:

הסל מצרפן. [*טעמא מפורש בברייתא הביאה הריף בפרק אלו עוברין דכתיב (במדבר ט״ו:י״ט) והיה באכלכם מלחם הארץ חלה תרימו ופירש הר״ן אלמא דזימנין דלא מחייב מעיסה ומחייב בתר הכי דהוי לחם והיינו על ידי צירוף סל]. ומ״ש הר״ב דלר׳ אליעזר בעי נגיעה נמי. כן כתב סמ״ג עשין סימן קמ״א. [*והא דכתב הר״ב הלכה כר״א גמרא פ״ג דפסחים דף מח]:

ה **וגזל ביד כהן**. פירש הר״ב שאם תשאר בידו יהיה סבור שעיסתו פטורה. הכי מסיק בפרק שני דקדושין דף מו. ופריך ותיהוי תרומה ויחזור ויתרום מי לא תנן [בפרק ה דדמאי משנה י] משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום [דהוי מפטור על החיוב כי הכא] הא אוקימנא בתרי מני [בשני כלים חד נקוב וחד לא] צאית. בחד מנא לא צאית. כגון חלת קמח על קמח:

[*אם יש בו כשיעור. פירש הר״ב ה׳ רבעים וכדתנן לקמן ועיין שם]:

וקפשה. פירש הרמב״ם כמו וכבשה וטעמו שאותיות גיכ״ק וכן בומ״ף מתחלפים במבטא:

ותיקן לאחרים. שהאחרים העושים כן על פי הוראתו הרי הם שוגגים ולא מזידין שזקן זה לא קטיל קניא באגמא הוה אלא חכם היה שכן שם זקן בלשון הקודש [חכם] כמאמרם [קדושין לב:] בוהדרת פני זקן. ותדע דאי לאו הכי מאי מייתו אמרו לו ראיה ממי שאינו חכם וראוי להוראה. אלא שרבי יהושע הוא שאמר שבזה המעשה הוא שטעה אותו הזקן. ובטור יו״ד סי׳ שכ״ז פסק דלא כר׳ יהושע. והרמב״ם פוסק בפירושו כר׳ יהושע. אבל מפרש בענין אחר:

ו **[*חמשה**. רבעים. עיין מ״ש בפרק קמא משנה ד]:

וסובן ומורסנן. הר״ב מפרש כאן כפירושו בפרק אחד עשר דתרומות משנה ה ובפרק שביעי דשבת מפרש נמי כפירוש רש״י:

ח **מעיסה שלא הורם חלתה**. כדי להפריש מן החייב על החייב. הר״ש:

ונותן פחות מכביצה. פירש הר״ב דאינו מטמא. ופירש״י בסוטה דף ל׳ *) [*דמתרווייהו] מפרשי. [*ופירש הר״ב דאינו מטמא כלומר] אע״פ שהוא פחות מכביצה הרי הוא מקבל טומאה וכדתנן בריש פ״ב דטהרות. ושם אאריך בזה בס״ד. והרמב״ם כתב שנוטל מהטמאה. וכ״פ בחבורו פרק ז׳ מהלכות בכורים ופסק דאפילו כביצה שרי. וכדתני בברייתא בסוטה [*שם] בסוף פרק כשם ויהיב טעמא כדפירש רש״י שם דהעיסה הראשונה לטומאה עושה לכביצה שני וקודם שקורא שם לחלה הויא עדיין כחולין ואין שני עושה שלישי בחולין ולכביצה עצמה רשאי לטמאה דמותר לגרום טומאה לחולין שבא״י. ועיין מ״ש בסוף [*פרק ה] דמסכת שביעית [*ובמשנה ב פ״ד דטבול יום]. ופסק בחבורו כר״א דלא כמ״ש בפירושו כחכמים. ועיין שם בכסף משנה. ומשנתינו דסברה דוקא פחות מכביצה כדפירש רש״י שם באידך טעמא דלמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת שם חלה. ותנא ברא לא חייש:

כדי שיטול מן המוקף. עיין בפירוש מ״ד:

פרק ג

א **שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים**. והכוסמים כחטין ושבולת שועל ושיפון כשעורים. רמב״ם פרק ח׳ מהלכות בכורים:

[*ותטמטם בשעורים. לשון הר״ב לפי שעיסת השעורים מתפרדת וכו׳ אלא מטמטם ביד. וכן לשון הר״ש ומסיים ועוזבו. והוא טעות סופר וצריך להיות ומערבו. ולדבריהם נראה לי דלשון מטמטם הוא מלשון ארמי כמו טמונון פלשתאי בפרשת תולדות. ואכתי ט׳ שניה למה באה שהיה לו לומר מטמם לכך נראה לי יותר מה שכתב הרא״ש בפ׳ חלה וז״ל. לפי שאין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקראת לישתה טמטום]:

ובלבד שלא יהא שם חמשה רבעי קמח. [*עיין מה שכתבתי בפרק קמא מ״ד]. וכתב הר״ב בשם הירושלמי שאם אמר הרי זו חלה וכו׳. וכתב הר״ש אע״ג דחלה זו לא הוי׳ מוקף לקמח המתערב בעיסה אח״כ. מ״מ כיון דהויא עיקר העיסה מוקף. סגי בהכי:

ב **שהמדומע פטור**. עיין מה שכתבתי בפ״ק מ״ד:

עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. וספק זה שנולד בה היינו ספק טומאה לחולין דהא עד שלא גלגלה אכתי לאו טבולין לחלה נינהו. הר״ש ותוס׳ נדה פ״ק דף ו. ומ״ש הר״ב דטעמא משום דאין כאן הפסד כהן ומשמע דאי לאו הכי הוי אסור לעשות בטומאה אפי׳ לחולין שעדיין אינם טבולים לחלה. כבר כתבתי בזה בסוף פרק חמישי דשביעית דטעמא דמ״מ סופו לבא לידי חיוב חלה. ולפיכך אף למשנה אחרונה אסור לטמאו בידים. ולדברי הרמב״ם שכתבתי שם אפי׳ לגרום נמי אסור:

תעשה בטהרה. פירש הר״ב דחולין הטבולים לחלה כחלה דמו. מפ׳ בגמ׳ דנדה ד״ז כל שודאו מטמא חולין גזרו על ספקו משום חולין הטבולין לחלה לאפוקי טבול יום כיון דלא מטמא ודאו חולין לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה. כי היכי דלא תקשה אמ״ב פ״ד דמס׳ טבול יום. וה״נ מתרצה מ״ז פרק בתרא דנדה. ומ״ש הר״ב ותרומה תלויה צריכה שמור. לשון רש״י הוא דפ״ק דנדה אבל הר״ב שפסק במ״ח פ״ח דתרומות כרבן גמליאל הוי ליה לכתוב ותרומה תלויה אסור לגרום לה טומאה. כ״ש לטמאה בידים. והכי לישנא דגמ׳ נדה. חולין הטבולים לחלה כחלה דמו ואסור לגרום טומאה לחלה:

ג **שבשעת חובתה היתה פטורה**. פי׳ הר״ב דגלגול הקדש פוטר דכתיב עריסותיכם ולא של הקדש. ואע״ג דבפ׳ דלעיל מ״ו דריש ליה. הא אמרינן במנחות דף סז דתרי עריסותיכם כתיבי. והרמב״ם הביא ספרי. תרימו תרומה. את שמורם ממנו קדש. והנשאר חול. ולא שזה וזה קדש:

ד **[*כיוצא בו המקדיש וכו׳.** משנה זו שנויה כבר בפ״ד ממס׳ פאה מ״ח. ועיין מ״ש שם בס״ד]:

ה **[*כשיעור חלה.** פי׳ הר״ב שהן ה׳ רביעי׳. ועיין מ״ש בפ״ק מ״ד]:

ו **נעשית.** רוצה בו נתגלגלה בחטים. ונטמטמה בשעורים. הרמב״ם:

ואם ספק חייב. פי׳ הר״ב ומוכרה לכהן. וכן משמע בירושלמי. ולפי מה שכתבתי בשם התוס׳ בריש דמאי. י״ל דלהכי מוכרה לכהן משום דהוי דבר מרובה א׳ מכ״ד משא״כ תרומת מעשר שהוא א׳ ממאה. ועוד י״ל דהכא עיסה בחזקת פטורה קיימה משא״כ פירות של עם הארץ דבחזקת חייבין הן. וכה״ג איכא שינויא בגמ׳ פ״י דחולין לענין ממונא. כמ״ש שם בס״ד. אלא אכתי צריכין לתירוץ התוספות שם. דאמאי פטרינן ממעשרות. ואמרינן המוציא מחברו עליו הראיה:

ר״ע אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור. לכאורה דוקא הכא פליג. והכי אמרינן בירושלמי חבריא בשם ר״א מודה ר״ע לחכמים בעיסת הדיוט שגלגולה טבלה רבי הילא בשם ר״א מודה ר״ע לחכמים בעיסת הקדש שגלגולה פוטרה. אבל הרמב״ם הביא ספרי אין מפרישין עד שתגמר מלאכתה. איזהו גמר מלאכתה. קרימתה בתנור דברי ר״ע. ע״כ. משמע דבכל חלה קאמר שזהו גמר מלאכתה. וכן מוכח יותר למעיין [שם] בספרי:

ז **חייבת בחלה.** ויוצא בה וכו׳. עיין ריש פ״ק מ״א ב ד:

ח **[*אם יש לו וכו׳.** מ״ש הר״ב כשיעור חלה. עיין מ״ש בזה בפ״ק מ״ד]:

מוציא חלה אחת על הכל. עיין מ״ש במשנה דלקמן:

ט **מוציא תרומה וכו׳.** היינו לתקן את שלו. אבל זיתי נקוף וענבי עוללות יכול לתקן בדרך אחר. כדתנן במ״ב פ״ה דפאה. וז״ש הרמב״ם בפירושו ובלי ספק שיכול לחזור וליקח ולקנות מן העניים זיתי נקוף וכו׳. הוא על הדרך שנזכר בפאה:

לכל. והיינו הא דתנן במ״ז פ׳ בתרא דדמאי. כי כן כתב שם הר״ש. וכך הם דברי הרמב״ם ריש פ״ת מהלכות מעשר:

לפי חשבון. כתב הר״ב אבל תרומה ותרומת מעשר וכו׳ וצריך שיתן הכל לכהן. והר״ש נסתפק בכאן אם יתן בחנם או שמוכר לו היתר לפי חשבון. וכבר כתבתי בזה בריש דמאי:

י **הטבל אוסר כל שהוא.** פי׳ הר״ב כהתירו כך איסורו. הכי איתא בסוף ע״ז דף עג ולפי זה דוקא טבול לתרומה גדולה דחטה אחת פוטרת כל הכרי. אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר לא. ומיהו התו׳ הביאו ירושלמי דיהיב טעמא אחרינא משום דהוי דבר שיש לו מתירין [שיכול להפריש עליהן ממקום אחר כדתנן בסמוך] ואפי׳ באלף לא בטיל. [וכמ״ש במ״ב פ״ב דבכורי׳] וכתבו דמ״מ צריכין לטעמא דכהתירו וכו׳ משום דמטעם דיש לו מתירין לא היה נאסר אלא כשהבעלי׳ בעיר. דאז יש לו מתירין שהבעלי׳ יכולין להפריש. אבל אי ליכא בעיר [אע״ג שיכול לילך למקום שהבעלים שם. מ״מ] כיון שיש טורח והוצאה. הוי כשאין לו מתירין עכ״ד. ודברי הירו׳ איתנהו נמי בבבלי סוף פ״ז ממס׳ נדרים [דף נח.]:

ושלא במינו בנותן טעם. דלא אמרו דבר שיש לו מתירין אפי׳ באלף לא בטיל אלא במינו. ועמ״ש במ״ד פרק בתרא דביצה

פרק ד

א **[שני קבים.** כתב הר״ב סתם מתני׳ כב״ה וכו׳. עמש״כ בפ״ק מ״ד.]:

ב **איזהו במינו וכו׳.** עיין ריש כלאים ובפירוש הר״ב מ״ז פ״י דמנחות:

[*ר׳ יוחנן בן נורי אומר וכו׳. כ׳ הר״ב והלכה כר׳ יוחנן בן נורי. וכן כתב הרמב״ם. וטעמא כתב הכסף משנה פרק ז׳ מהלכות בכורים]:

ג **וקב אורז או קב תרומה באמצע.** ונושך בזה ובזה. הר״ש והרמב״ם. ובירושל׳ אילו תנן אורז ולא תנן תרומה [*אמרינן אורז ע״י שאינו ממינו [אינו] מצטרף תרומה ע״י שהוא ממינו מצטרף הוי צורכא מיתני תרומה או אילו תנינן תרומה ולא תנינן אורז] אמרינן תרומה ע״י שאין נגררת אינו מצטרף. כלומר אורז נגרר כדתנן לעיל דאם יש בו טעם דגן חייב בחלה. הר״ש:

ד **וחכמים אוסרים.** פי׳ הר״ב שהרואה סבור שמותר לתרום מן החדש וכו׳. כך מפרש בירושלמי מכח קושיא דכמו דחטין וכוסמין שהן שני מינין ע״י שהן דומין מצטרפין. חדש וישן לא כ״ש. ואיסורא דאין תורמין מן החדש וכו׳ תנן לה במ״ה פ״ק דתרומות:

ר״ע אומר חלה. פי׳ הר״ב והוא שהשלים וכו׳. דאי לא תימא הכי תקשה דידיה אדידיה ממשנה ג פ״ב דאומר אל יעשנה קבים. ירושלמי שם:

ו **להיות מפריש עליה והולך חלת דמאי וכו׳**. פי׳ הר״ב הרוצה ללוש כמה עיסות של דמאי טמא יכול לקבוע חלתן וכו׳. משמע דברוצה לתקן עיסות הדמאי מן החלות איירי מתני׳. וכן כתב הרמב״ם בהדיא בסוף פ״ז מהלכות בכורים במה דברים אמורים כשהיו אותם העיסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן אי לא הורמה שחלת דמאי נטלת מן הטהור וכו׳ ע״כ. ותימה על הר״ב דמסיים ואומר וחלת דמאי היינו הלוקח תבואה מעם הארץ ומאכילה לעניים וכו׳ דהתם ודאי לא הופרשה החלה שהרי עדיין לא נתחייבה בחלה כשהיתה התבואה ביד עם הארץ ומאי ספק חלה איכא. איברא דהר״ש מפרש כך למתני׳ ברם איהו לשיטתיה אזיל דמקשה וז״ל ותימה מה היא חלת דמאי. אי בלוקח עיסה או לחם מעם הארץ דמפריש חלה משום דשמא לא הפרישה עם הארץ. היכן מצינו דנחשדו עמי הארץ על החלה והלא לא נחשדו אתרומה גדולה ומאי שנא חלה דהא דנחשדו על המעשר משום דהוו סברי דלא הוי במיתה משום תרומת מעשר דאית בה כל זמן שלא קרא עליו שם מעשר. ויש לפרש דחלת דמאי היינו חלה שהורמה מתבואה של דמאי שלקח תבואה מעם הארץ וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה ואותה חלה אסורה באכילה אף לכהן עד שיפריש ממנה מעשר ותרומת מעשר כדין דמאי. דהא דתנן בפ״ק דדמאי חלת עם הארץ והמדומע פטורין מן הדמאי [מפורש שם בס״ד] הלכך בשאר דוכתי מחייב חלת דמאי במעשרות ובאותו תיקון מניח להיות מפריש עליה וכו׳. וכי תימא היכי איתרמי שהפריש את החלה עד שלא עישר את הדמאי. זמנין דמיתרמי הכי. כההיא דאמר מאכילין את העניים דמאי. והכהן שאכל את החלה זקוק לעשר אם הוא עשיר עכ״ל. ובדוחק יש לפרש תחלת דברי הר״ב גם על דרך פירוש הר״ש. ולהרמב״ם צריך יישוב לקושית הר״ש דלא מצינו שנחשדו וכו׳ דבסוף פרק ח׳ מהלכות בכורים פוסק דלא נחשדו אלא בחוצה לארץ אבל בסוריא לא. ומשמע ודאי דכ״ש בא״י דלא:

ז **בסוריא**. פי׳ הר״ב ארצות שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת א״י וכן פי׳ בכמה דוכתי. וטעמא מפרש בירושלמי דריש פ״ב לפי שהיה דוד מניח ספרי א״י ומכבש ספרי חוצה לארץ. אבל אילו כבש כל ארץ כנען לגבולותיה ואח״כ כבשן היה כבושו כמו בא״י לכל דבר. ומפרש הרמב״ם בפרק ראשון מה׳ תרומות כיון שהיה מלך ישראל וע״פ ב״ד הגדול היה עושה שא״י הוא מכבוש מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל באיזה ארץ שתהיה ואם יחיד או שבט כבשו אפי׳ בארץ שנתנה לאברהם אינה נקראת א״י כדי שינהגו בה כל המצות:

ור״ג פוטר. עיין מ״ה פ״ה דמעשרות:

שתי חלות. עיין במשנה דלקמן בדין שתי חלות דחוצה לארץ והכי הוי דינא בסוריא לר״ג כדפסק הרמב״ם בפ״ה מהלכות בכורים:

חזרו לנהוג וכו׳. פי׳ הר״ב משום דקיימא לן שעושה כקולי דמר וכו׳. היכי דסתרי אהדדי כי הכא. וכדמסיק בפ״ק דערובין ד״ז:

ח **מכזיב ועד הנהר וכו׳**. עיין מה שכתבתי בארוכה ברפ״ז דשביעית:

שתי חלות. ולא מצינו בתרומה שיאמרו להפריש שתי תרומות מסקין התוס׳ בר״פ כל הבשר בחולין [דף קד.] ובפרק עד כמה במסכת בכורות [דף כז] משום דבחלה יש לחוש יותר שלא תשתכח תורת חלה משום דשייכא בכל אדם המגלגל עיסתו. אבל תרומה אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות וממרחי תבואות:

ואחת לכהן. פירש הר״ב לפי שאין טומאת החלה הראשונה מפורסמת וכו׳. ובדין שלישי פירש שארץ העמים טמאה ממש. וכן דברי הרמב״ם בחיבורו פרק ה׳ מהלכות בכורים. ועיין מה שכתבתי במשנה י:

של אור יש לה שיעור. פירש הר״ב מפני שזאת הארץ היתה קדושה כבר נראית חלתה כשל תורה. ואף במקומות שכבשו עולי בבל אינה מן התורה ואפילו בימי עזרא דדרשינן בבואכם בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם וכדפסק הרמב״ם בפ׳ חמישי מהלכות בכורים. ואף הראב״ד שחולק עליו בתרומה בפרק א׳ מהלכות תרומה מודה הוא בחלה. ואפילו הכי לא אמרו בארץ ישראל אלא חלה אחת הואיל ואין הארץ טמאה:

יש לה שיעור. פירש הר״ב כשיעור שמפרישין מעיסה טמאה אחד מכ״ד או ממ״ח. גם הרמב״ם בפירושו כתב ולפיכך צריך להוציא כשיעור שזכרנו. והוא חלק מכ״ד או חלק ממ״ח. ודבר תמוה דמאי שנא מדין השלישי דכתבו בו אחד ממ״ח. והר״ב נתן טעם דהוי דין עיסה שנטמאה באונס [כדתנן סוף פרק ב׳]. ואין סברא לחלק בין טומאת ארץ העמים לטומאת ארץ שלא כבשו עולי בבל. ושיהיה לנו בו ספק שמא שנחשב אותה ארץ למטמא במזיד ויתחייב אחד מכ״ד. דאדרבה איפכא מסתברא שהדר באותה ארץ יותר יהא נחשב לאונס בטומאתו. מהדר בארץ העמים. ולהרמב״ם אצל מה שאמר אחד מכ״ד או ממ״ח לא הזכיר טעם כשיעור שמפרישין מעיסה טמאה. יש לומר שסובר דהואיל והוא מכבוש עולי מצרים אמר שיש לה דין עיסה טהורה לענין השיעור. ונתן שני שיעורים האחד לעיסת בעל הבית. והאחד לעיסת נחתום. ומכל מקום בחיבורו פרק ה׳ מהלכות בכורים כתב גם בכבוש עולי בבל אחד ממ״ח בלבד. [*אמנם אפשר להגיה בדברי הר״ב שז״ש טמאה צריך להיות טהורה והשתא מעיקרא לא קשיא ולא מידי]:

ואסורה לזבים ולזבות. פירש הר״ב רבנן קאמרי ליה דאילו לרבי יוסי שריא לזבים ולזבות וכו׳. ורישא וטבול יום אוכלה מוקי לה הר״ב בטבל לקריו. ויש לדקדק הך איסורא דזבים וזבות במאי מוקים לה אי בדלא טבלי פשיטא השתא בעל קרי שאין טומאתו חמירה כמו זבים וכו׳ קאסרי כשאינו טבול.

כל שכן הני. והוי זו ואין צריך לומר זו. ועוד דאם כן בין לרבנן בין לרבי יוסי אין חלוק בין בעל קרי לזבים וכו׳. ואמאי חלקינהו ולא תננהו בהדי הדדי. ואי בדטבלי נמי אסרי קשיא מאי שנא דגבייהו אסרינן בטבלי ולא כן בבעל קרי והרי שניהם צריכים הערב שמש. ושמא יש לומר הואיל וטומאתן חמורה החמירו לאכול אפילו חלת חוצה לארץ הראשונה עד שיעריב שמשן. אבל מדברי הראב״ד בפ״ה מהלכות בכורים ופ״ז מהלכות תרומה מוכח דסובר דלעולם אסורה לזבים אפי׳ אחר שטבלו והעריב שמשן שלא הזכיר להם שום צד היתר. ואפשר שזהו דעת הר״ב וכבר תמה הכסף משנה למה יחמירו על הזבים וכו׳ אחר שטבלו. ועוד קשיא לי על פירוש הר״ב שמפרש דלר״י שריא לזבים ולזבות כמו לבעל קרי. דאי הכי א״כ לפלוג וליתני הכי רבי יוסי אומר חלה אחת. ואין סברא לומר דכשאין כאן כהן כלל סבירא ליה שמשליכה לאור ומפריש אחרת ומניחה עד שיבא כהן דלמה נחמיר בחוצה לארץ יותר מבארץ ישראל אם אין כאן כהן. ושמא משום דבארץ ישראל הטהורה אין יכולין לשרוף החלה מוטב להניח אותה ואין להפריש אחרת. והרמב״ם פוסק דזבים וכו׳ מותרים אחר שטבלו כמו בעל קרי ודין אחד להם. ולדבריו נפרש דהך סיפא ר׳ יוסי אמרה וכן משמע בפירושו. וכן הכריחו התוספות והרא״ש דפרק כל הבשר וז״ל הרא״ש (ומותר) [צ״ל ואסורה] לזבים בירושלמי ה״ג לר״י נצרכה דאע״ג דמתירה לבעל קרי אסר לה להני בלא טבילה דעל כרחך בלא טבילה איירי. דאי כשטבלו מיירי לרבנן נמי נצרכה אלא ודאי הכי נמי שרו כי היכי דשרי טבול יום דבעל קרי אע״ג דטומאה יוצאה מגופו דאין לחלק אחר שטבלו בין טומאה חמורה לטומאה קלה כי היכי דפליג רבי יוסי קודם שטבל עכ״ל:

ונתנת לכל כהן. מ״ש הר״ב בשם הרמב״ם הוא מהירושלמי. ומה שהקשה הר״ב נראה בעיני דלא קשיא דאף הרמב״ם לא אמר אלא במי שלא קבל עליו דברי חברות לענין טומאה וטהרה. וזה אפילו בתלמיד חכם כמו שמפורש במ״ג פרק ב דדמאי. ולמי שלא קבל עליו קרי ליה עם הארץ בההיא מתני׳. ועוד בסוף פרק ב דחגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושין. והיינו במי שלא קבל עליו דברי חברות אף על פי שישנו בתורה ובמצות כמ״ש הרמב״ם בריש פרק י׳ מהלכות טומאת משכב ומושב. וכן תראה מלשון הרמב״ם שכתב לפי שאינה כל כך באזהרה שלא תנתן לעם הארץ וניחוש שמא יאכלנו בטומאה כיון שהיא טמאה בארץ העמים וכן כתב ג״כ בפירוש משנה דלקמן והטעם שלא נקדים באלו המתנות כהן חבר על זולתו לפי שאין בהן קדושה ולא נחוש שמא יטמאו אותם עמי הארץ ע״כ. וגם בחבורו פ״ה מהלכות בכורים כתב על חלת חוצה לארץ ונותנין אותה לכהן עם הארץ מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים:

י **ולא קבלו ממנו.** פירש הר״ב לשרפן אי אפשר לפי שאין טומאה זו ידועה וכו׳. ולעיל במשנה ח בדין השלישי מפרש דטומאת ארץ העמים היא טומאה ידועה דדוקא אותו חלק מן הארץ שלא כבשו עולי בבל מקרי טומאה שאינה ידועה. ומצאתי בספר כפתור ופרח פרק י״א שכתב למערב ירושלים דרומי כשלש שעות הוא ביתר ע״כ. ואם לביתר שבמשנתנו נתכוין נוכל לומר דגם בכלל ארץ ישראל שלא כבשו עולי בבל היא שהרי סמוכה לירושלים היא ומהארץ תחשב. אבל באלכסנדריא קשיא לפי שהיא לערך תשעים פרסאות ארצנו למערב ארץ ישראל כפי מה שראיתי במפות העולם. וגם נראה שביתר זו היא אותה ששנינו בסוף תענית. ואין סברא שהיתה קרובה כל כך לירושלים. [*ובפ׳ הניזקין (גיטין דף נז) דביתר רחוקה מיל מים הגדול] ובעל כפתור ופרח לא לזו נתכוין. ועוד שהרמב״ם כתב בכל חלת חוצה לארץ שהובאה לארץ ישראל שמניחה עד הפסח ותשרף כתרומה. ובספ״ב מהלכות תרומה כתב ולא תשרף שלא יאמרו תרומה שאינה נטמאת נשרף וכו׳ אלא מניחן וכו׳ או עד שיבא ערב פסח וכו׳. וצ״ל דאע״ג דכשהיא בארץ העמים הויא טומאה ידועה ונשרפת מ״מ כשהובאה לארץ ישראל מיקרי אינה ידועה דלאו כ״ע ידעי מאיזה מקום הובאת אם מארץ העמים אם מהארץ שלא כבשו עולי בבל:

הביאו בכוריה׳ [קודם עצרת] ולא קבלו מהם. כ׳ הר״ש ובירוש׳ מפרש דהחזירום ופריך אמאי לא קבלו ממנו והתנן בפרק רבי ישמעאל דמנחות שאם הביא קודם לשתי הלחם כשר. ומשני שנייא היא שהדבר מסויים שלא יקבע הדבר חובה מפני שאנשים גדולים היו ויסמכו עליהם. אי נמי משום דמנכרא מלתא טובא ע״כ. ולשון הרמב״ם בפ״ב מהל׳ בכורים. אין מקבלים אלא יניחם עד שתבא עצרת ויקרא עליהן. וכתב הכ״מ שכן כתוב בתוספתא בריש בכורים:

יא **העלה בכורות [מבבל] ולא קבלו ממנו.** כתב הר״ש בירוש׳ פריך ולא תנן בסוף פ״ג דתמורה ואם באו תמימים יקרבו ומשני שנייא היא שהדבר מסויים שלא יקבע הדבר חובה וכו׳ כמ״ש לעיל. ובבבלי דתמורה משני רב חסדא הא ר׳ ישמעאל. הא רבי עקיבא. ובפרק א׳ מהלכות בכורות פסק הרמב״ם דאם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב. [*והעתיקו הר״ב שם בתמורה]:

הביא בכורים יין ושמן ולא קבלו ממנו. פירש הר״ב לפי שלא בצרום מתחלה וכו׳. דלא תקשה אדתנן בפרק בתרא דתרומות. ירושלמי. והרמב״ם מפרש דמתני׳ (דהכא) [דהתם] רבי יהודה ואינה הלכה. וכבר תמה עליו הכסף משנה פרק ב מהלכות בכורים:

הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים. ומכל מקום תרומה אין מביאין מסוריא לארץ ישראל. דבסוף פרק ו ממסכת שביעית פסקו הר״ב והרמב״ם דאין הלכה כרבי שמעון שאומר דמסוריא מביאין. וטעמא בירושלמי דבתרומה חוששין שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצאו לחוצה לארץ. אבל

הבכורים. הבעלים מחוייבים להביאם לירושלים:

סליק מסכת חלה